

DE MENS IS GEEN PLAAG

Cees Buisman

De mens is geen plaag

*Over samenleven met
10 miljard mensen op aarde*

ESSAY

Noordboek

*There is enough for everybody's need,
but not for everybody's greed.*

Gandhi

8 **Hoofdstuk 1**

INLEIDING

18 **Hoofdstuk 2**

10 MILJARD MENSEN

21 De watercrisis

29 Groei van de wereldbevolking

31 Groei van de rijkdom

38 Wel of niet delen?

42 **Hoofdstuk 3**

WETENSCHAP: WE KUNNEN

NIET ALLES WETEN

48 Ontstaan van de materie

52 Ontstaan van het leven

54 Grenzen aan de maakbaarheid

60 Plaats van de wetenschap: Ik, Wij en Het

64 **Hoofdstuk 4**

BEWUSTE INNOVATIESTRATEGIE

69 Wat is coherente technologie?

70 Waarom is onze wereld nu niet coherent?

73 Zoektocht naar coherente technologie

76 Toekomstvisies op basis van technologieën

95 De maakbaarheidsillusie

98 **Hoofdstuk 5**

ONZICHTBAAR BEWUSTZIJN

106 Stadia van bewustzijn

110 Evolutie bewustzijn

122 Bewustzijnsontwikkeling als prioriteit

126 **Hoofdstuk 6**

VOLWASSEN EGO

134 Een zinvol leven

138 Een eervolle dood

141 Zonnen en manen

145 Meditatie en schaduwwerk

147 Bezit, aanzien en macht

150 Rol van de Kerken

154 Meer mens worden

156 **Hoofdstuk 7**

WAT KUNNEN WE ZELF DOEN?

165 Bronnenlijst

1

*Hebzucht, woeker en voorzorg
moeten nog een tijdlang onze goden zijn.
Want alleen zij kunnen ons uit de tunnel
van economische nood naar het daglicht leiden.*

Lord Keynes (reactie op de crisis in 1930)

Inleiding

In onze westerse maatschappijen lijkt het belangrijkste levensdoel tegenwoordig te zijn om zo lang en gezond mogelijk te leven, en eigenlijk willen we het liefst onsterfelijk worden. Dit willen we dan ook nog zo luxueus mogelijk doen met maximale persoonlijke welvaart, om op die manier hopelijk gelukkig te worden. Deze doelen zijn echter alleen bereikbaar als we onze ogen sluiten voor de gevolgen hiervan, namelijk een steeds groter wordende milieucrisis, een steeds grotere kloof tussen het arme en rijke deel van de wereld en een groeiend gevoel van zinloosheid dat steeds meer mensen ervaren. Merkwaardig genoeg krijgt de zogenoemde overbevolking (en dan met name de groei hiervan vanuit de armere landen) de schuld van deze wereldproblemen, in plaats van dat (h)erkend wordt dat ze het gevolg zijn van onze eigen doelen.

Hoe kan het dat wij zo op onszelf gericht zijn? Komt dit door de 'onttovering' van de wereld door de wetenschap? De wetenschap heeft in de afgelopen jaren de maatschappij opgezadeld met een aantal in mijn ogen discutabele visies. Niet alleen zijn we nog slechts een kosmisch toeval, tegenwoordig zijn we ook nog onze hersenen. Bewustzijn of een eigen wil bestaat niet meer. De mens volgt gewoon een soort computerprogramma dat vastligt in zijn genen. Het gaat dus zover dat menselijke intelligentie volgens de biologische hersenwetenschappers niet gekoppeld is aan een eigen

bewustzijn. Dit heeft als uiterste consequentie dat menselijke intelligentie vervangen zou kunnen worden door computerintelligentie. In mijn ogen leidt deze rationele wetenschapsvisie tot grote problemen, helemaal in relatie tot de uitdagingen waar we als planeet en mensheid voor staan.

Zo loert er een klimaat-, grondstoffen- en watercrisis in een wereld die straks 10 miljard mensen telt. Er is een enorme toename in de snelheid waarmee dier- en plantensoorten uitsterven. Zijn deze problemen nog op te lossen met alleen de huidige wetenschap en technologie? In dit boek laat ik ter illustratie zien dat de hoeveelheid zoet water die de mensheid tot haar beschikking heeft nu al op is, en wat het effect van verdere economische groei daarop is.

Nog even terug naar de onttovering of rationalisering van de wereld. De belangrijkste kracht achter die onttovering is dat de wetenschap allerlei beschrijvingen en voorspellingen heeft gegeven voor natuurverschijnselen. Met name door de evolutietheorie werd het gezag van de kerken minder, terwijl door de (mede dankzij de wetenschap) enorme toename in welvaart het gezag van de wetenschap juist toenam. Religie en mysterie hebben veelal plaatsgemaakt voor ideeën en zekerheden uit de wetenschap. Deze zekerheden blijken echter niet goed te werken ten aanzien van levensbeschouwelijke problemen, zoals leven, dood en zingeving. Sommige wetenschappers denken dat er uiteindelijk geen mysterie meer zal overblijven. Deze laatste mening lijkt overdreven. We hebben bijvoorbeeld geen idee waar ons heelal vandaan komt en kunnen niet voor de big bang kijken. Het ontstaan van het heelal blijft dus een mysterie. Ook het ontstaan van

het leven op aarde is nog een groot mysterie. Met andere woorden, er valt wel wat af te dingen op de almachtige status van de wetenschap. Hoe diep het gezag en de ideeën van de wetenschap in ons denken zijn doorgedrongen werk ik nader uit in dit boek.

Er is een nieuwe visie nodig: een visie die wel het bewustzijn van mensen erkent en die mensen meer waard vindt dan hetgeen ze kunnen produceren. Een dergelijke visie is een belangrijk lichtpunt. Het bewustzijn van de mensheid blijkt al 50.000 jaar te evolueren naar minder egocentrische mensen. Vaak wordt gedacht dat de natuurvolken uit de prehistorie juist een hoger bewustzijn hadden. Dat is niet zo: het waren gemiddeld genomen gewelddadige mensen volgens onze huidige maatstaven. In die tijd had de mens een kans van meer dan 50 procent om door oorlogshandelingen te overlijden. Nu is die kans maar een paar procent.

Bewustzijn is een onzichtbaar fenomeen dat vaak genegeerd of vergeten wordt, terwijl het doorslaggevend is voor het gedrag van een beschaving. Vaak hopen mensen met een nieuw economisch systeem of technologische innovatie de wereldproblemen op te lossen, terwijl dit onmogelijk zal zijn zonder verdere groei van ons bewustzijn. Het belangrijkste kenmerk van meer bewustzijn is namelijk dat we onszelf steeds minder op de voorgrond plaatsen. We worden minder egocentrisch en in mijn ogen daardoor betere mensen. De cultuur van een samenleving wordt bepaald door het gemiddelde van de individuele bewustzijnsniveaus van alle mensen. Dit is in 50.000 jaar enorm toegenomen en we zitten nu op een zeer hoog niveau van bewustzijn. Dat is dus

goed nieuws. In deze tijd echter is de erkenning dat nóg meer bewustzijn mogelijk is verder weg dan ooit. En dat terwijl minder egocentriciteit de oplossing is voor vrijwel alle rampen die ons bedreigen. We hebben daarom een nieuwe visie voor onze maatschappij nodig, waarin het bewustzijn weer omarmd wordt.

Wat langzaam duidelijk begint te worden is dat wetenschap en technologie zonder ethisch bewustzijn langzaam maar zeker van een zegen in een gevaar voor de mensheid veranderen. Technologieën worden ontwikkeld om er geld mee te verdienen en niet meer om maatschappelijke problemen op te lossen. Technologieën worden steeds grootschaliger en gevaarlijker, zoals kernrampen ons laten zien. Ook zijn veel voorgestelde oplossingen vooral interessant voor het rijke deel van de wereld, zoals het opslaan van CO₂ in de bodem. We moeten op zoek gaan naar technologieën die door iedereen te gebruiken zijn en die geen verdere schade toebrengen aan het milieu. In dit boek doe ik een voorzet voor de zoektocht naar deze coherente technologie. Met coherente technologie bedoel ik een aanpak die erkent dat we niet alles kunnen begrijpen en die daarom met meer voorzichtigheid en zorg omgaat met de natuur en met onszelf.

Het idee dat we over enkele jaren met 10 miljard mensen op aarde zullen zijn benauwt ons. Maar waarom is dat? Komt dat door de mensen die de mensheid als plaag voorstellen en haar als de grootste bedreiging van de biodiversiteit zien? Of komt het door de angst voor tekorten en dat er straks te weinig grondstoffen zijn voor iedereen? Of wellicht door de visie dat het heelal en dus ook wij mensen ontstaan zijn

door toeval van botsende deeltjes en we dus eigenlijk niets voorstellen en geen bijzonder doel dienen, zoals door veel wetenschappers wordt uitgedragen? Deze visies worden ons ingeprent. Iedere natuurfilm eindigt tegenwoordig met een beschuldiging aan de mensheid. We horen dat het uitsterven van dieren ligt aan te weinig plek voor natuur door steden en landbouw, naast de overbevising van de oceanen en vervuiling van het milieu. Het gebrek aan grondstoffen en aan voedsel wordt geweten aan overbevolking. Vele films en boeken hebben als thema dat de mensheid door een grote ramp getroffen wordt, waarna slechts een select aantal mensen weer een nieuwe maatschappij kan opbouwen. Ook zien we dromen over ruimtereizen om grondstoffen van planeten te gaan halen of, nog futuristischer, mensen die planeten

Sloppenwijk Kenia (fotograaf onbekend, bron: Aqua for All)

koloniseren. Verder bedreigt het vervangen van menselijke intelligentie door computerintelligentie de toekomst van miljarden banen. Miljarden mensen zullen ‘waardeloos’ worden en dan krijgt overbevolking ineens een andere lading. Het lijkt of het technisch kunnen van de mens, met name die technologieën waar geld aan verdiend kan worden, onze maatschappij vormgeeft in plaats van dat we eerst bedenken in wat voor wereld we willen leven en daar dan de wetenschap en techniek dienstbaar aan maken. Er zijn net zoveel wetenschappers te vinden die aan chemicaliënvrije landbouw willen werken als die dat willen doen aan een op chemicaliën gebaseerde landbouw. De keuze zou dus niet moeten worden bepaald door de huidige geldstromen, maar door de maatschappij, dat wil zeggen door onszelf.

Dat ideeën zoals ruimtereizen en kunstmatige intelligentie zo populair zijn, vind ik filosofisch gezien interessant. Inzichten die de controle over onze mysteries benadrukken, zoals een wetenschappelijke verklaring voor de oorsprong van ons heelal, zijn veel vaker te lezen in de krant dan concepten die juist laten zien dat het oplossen van de mysteries nooit gaat gebeuren. Dat geeft het verlangen aan naar een maakbare wereld. Er lijkt een soort gemakzucht in het denken te sluipen waarbij we ons afsluiten voor dingen die we niet kunnen weten. We willen dat ons leven maakbaar is, zonder risico’s en zonder noodlot. Daarnaast houdt deze visie vast aan de illusie dat we in het Westen nog steeds rijker kunnen worden zonder ernstige gevolgen, dat er geen grenzen zijn aan wat de aarde ons kan leveren en vooral dat we niet hoeven te delen met de rest van de wereld en met toekomstige generaties. De feiten echter wijzen erop dat we

wel degelijk moeten delen als we de rest van de wereld niet in armoede en honger willen onderdompelen en het milieu niet willen vernietigen voor toekomstige generaties. Want daarmee zorgen we niet alleen voor een eerlijker verdeling maar ook voor meer stabiliteit en vrede en voor een afname van vluchtelingenstromen. Delen is dus noodzaak. Er is bijvoorbeeld niet genoeg water in de wereld voor een westerse levensstijl voor iedereen. Er is gemiddeld in de wereld 2300 liter duurzaam water per persoon per dag beschikbaar en een gemiddelde Nederlander verbruikt momenteel 4000 liter per dag. Ons enorme waterverbruik zit vooral in onze vlees- en kledingconsumptie. Daarbij gaat het om water van buiten Nederland en dat is voor een groot deel niet duurzaam omdat het doorgaans wordt onttrokken aan bijna uitgeputte grondwaterbronnen. De visie dat wij niet zouden hoeven delen, lijkt echt niet haalbaar met de huidige westerse watervoetafdruk.

Met dit boek wil ik er juist voor pleiten dat we een zeer interessante tijd tegemoet gaan met 10 miljard mensen op aarde. Maar er is alleen plaats voor 10 miljard mensen als we minder egocentrisch worden. Als het ons lukt met 10 miljard mensen samen te leven, is het ons gelukt om te delen. Dat is dus een geweldige visie voor de toekomst. We moeten niet in doemscenario's denken, niet ervan uitgaan dat er niet genoeg is. We moeten niet cynisch worden en veronderstellen dat alles om geld, hebzucht, macht en afgunst draait. Ons streven moet worden het hogere in onszelf te zoeken, zoals de mensheid al 50.000 jaar succesvol gedaan heeft. Minder egocentrische mensen hebben minder spullen nodig en kunnen beter delen. Dit delen is cruciaal, want we kunnen